

ABSTRACT

of the dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (PhD)
in 6D050800 «Accounting and audit»

ANDEKINA REGINA ERNSTOVNA

«Comprehensive analysis and diagnostics of the bankruptcy probability
of an enterprise»

Relevance of the research topic. In conditions of the global crisis, which has led to a high level of volatility of the world and national economies, frequent cases of enterprises' crisis occur. Such situations require alternative methods of avoiding the crisis and effective methods of overcoming it.

The head of the state, Nursultan Nazarbayev, during his meeting with the Prime Minister asserted that there is a crisis worldwide, and that the current crisis is stronger than the one of 2007-2009. The President said that "*... the public should know the current situation, which implies a reduction in profits of our businesses, decreased income and possible job cuts. In this regard, I charge the Government to analyze, plan the anti-crisis work, and to determine the necessary measures*". Therefore, the need for timely analysis and diagnostics of the probability of bankruptcy is very relevant for the national economy.

To assess the financial stability of the company, to make evidence-based and optimal managerial, production, and especially financial decisions it is necessary to carry out a comprehensive analysis of the financial condition of the enterprise and diagnostics of the bankruptcy probability. Only thorough and comprehensive analysis gives an opportunity to evaluate the activities of the company and develop specific recommendations to the management for better decision-making on strengthening the financial sustainability, increasing business activity and overall improvement of the company.

In the economic literature, there are numerous methods for determining the financial condition of the company, which are also used to predict the probability of bankruptcy. Among them, Beaver's and professor Altman's models are widely spread and more popular within the Commonwealth of Independent States (CIS). However, it should be noted that the use of foreign models to determine the probability of bankruptcy in domestic conditions do not always yield reliable results.

A number of Russian researchers have tried to adapt the models of foreign authors to their economic conditions. One of the examples is the model of diagnosing a possible bankruptcy developed by R.S.Sayfullin and G.G.Kadykov. Notwithstanding, these models are not entirely applicable to the Kazakh enterprises, since they ignore the industry characteristics of the national economy. Therefore, while assessing the financial condition of the business entity, we suggest considering the industry peculiarities. This, in turn, determines the need to

develop new methods of analysis and diagnostics of the bankruptcy probability of domestic enterprises.

The purpose of the research is to study the development process of bankruptcy and to improve the methods of analysis and diagnostics of determining the bankruptcy for Kazakhstan enterprises. To achieve this goal, the following tasks we defined:

- to examine the essence and causes of bankruptcy;
- to systematize existing foreign methods of determining the bankruptcy;
- to specify the terms analysis and diagnostics of determining the bankruptcy process;
- to improve methods of diagnosing the bankruptcy probability;
- to develop a model of predicting the bankruptcy for the service and production industries.

The subject of research are the methods of analysis and diagnostics of the bankruptcy probability of enterprises.

The object of the research is the bankruptcy probability of Kazakhstani enterprises.

The scientific novelty of the research is to determine the causes of bankruptcy and enhancing the methods of analysis and diagnostics to identify the probability of bankruptcy to be applicable to the domestic enterprises taking into consideration the industry specifics.

As a result of the research the following elements containing of the **scientific novelty** were achieved:

- 1) the author's interpretation to the concepts of "bankruptcy" and "diagnostics of the bankruptcy probability" was given;
- 2) the method of diagnosing the probability of bankruptcy based on combination of the ratio analysis and dynamical normative was suggested;
- 3) the normative model of ranking the indicators of financial condition of the service industry companies was developed;
- 4) the normative model of ranking the indicators of financial condition of the production industry was developed;
- 5) a scale of classification of the firms' bankruptcy probability on the basis of financial diagnostics was proposed.

The main provisions to be defended:

- 1) the main obstacles of the practical use of the existing bankruptcy prediction models in the conditions of modern Kazakhstan's economy were determined, the possible ways of their elimination were defined;
- 2) the most important financial ratios of stable functioning of the service and production industries' enterprises were validated and the method of selecting the indicators was developed;
- 3) the normative models of diagnosing the bankruptcy probability for the enterprises of the service and production industries were suggested;
- 4) the method of analysis to identify the causes of the enterprise's crisis was proposed;

5) a scale of the bankruptcy probability was determined.

The practical significance of the dissertation lies in the possibility of a broad application of the basic provisions of the research work to determine the financial condition of enterprises in the global crisis conditions. President Nursultan Nazarbayev appeals to the government to conduct the analysis and to develop a plan of anti-crisis measures to ensure the economic sustainability of the country. In this regard, the need for timely diagnosing the bankruptcy probability increases the practical significance of the work. Implementation of the developed method, using the necessary statistics, allows to develop models for the business entities of other fields, taking into account their specific operating circumstances.

The following items have an independent practical importance:

- the method of selecting indicators to analyze and diagnose the enterprises' crisis situation with the greatest accuracy in terms of Kazakhstan;
- the method of calculating the probability of a crisis condition of the enterprises with the use of mathematical tools taking into account specifics of operating activities (telecommunications and food industry).

Dissertation materials can be used in the process of higher education and during the preparation of textbooks for the "Analysis and diagnostics of financial and economic activity of the enterprise", "Financial Analysis", "Economic Analysis", "Enterprise Economy", "Crisis Management" and other courses.

АНДЕКИНА РЕГИНА ЭРНСТОВНАНЫҢ

«Кәсіпорында банкроттың болуы ықтималдығына кешендік талдау және диагностика»

6D050800 – «Есеп және аудит» мамандығы бойынша (PhD) философия докторы ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертацияна

АНДАТПА

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Жаһандық дағдарыс жағдайында әлемдік, сондай-ақ ұлттық экономикада да тұрақсыздықтың жоғары деңгейі орын алып отырған кезеңде кәсіпорындарда дағдарыстың көріну симптомдары пайда болады. Мұндай жағдайда дағдарыстық құбылыстармен күресудің баламалы және тиімді әдістерін іздеу қажет.

Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаев Премьер-Министрмен кездесуінде дағдарыстың орын алып отырғанын, ал қазіргі дағдарыстың 2007-2009 жылдардан күштірек екенін атап өткен болатын. Үкіметке берген тапсырмада *«талдау жасауды, дағдарысқа қарсы жұмыстардың жоспарын әзірлеуді, қажетті шараларды белгілеп, оны халыққа жеткізу»* керектігін атап көрсетті. Міне, осыдан банкроттың болуы ықтималдығына дер кезінде сараптама мен диагностика жасауды жүргізу қажеттігі ұлттық экономика үшін мейлінше өзекті.

Кез келген фирма дағдарысты басынан әр түрлі жағдайда өткізетінін отандық және шетелдік тәжірибе дәлелдеп отыр. Соған қарамастан, барлық шаруашылық нысандары үшін сәйкес келетін кешенді шешім – бұл кәсіпорындардың қаржылық жағдайына дер кезінде талдау және диагностика жүргізу.

Экономикалық әдебиеттерде кәсіпорынның қаржылық жағдайын анықтайтын, сондай-ақ банкроттықты анықтау үшін қолданатын көптеген әдістер бар. Шет елдерде және посткеңестік кеңістікте ең танымалысы Э. Альтман және У. Бивердің моделдері болып табылады. Алайда, отандық жағдайда банкроттықтың болуын анықтауда шетелдік моделдерді пайдалану барлық уақытта шынайы нәтижелер бере бермейді.

Ресейлік ғалымдардың бірқатары посткеңестік шаруашылықтар жағдайында шетелдік авторлардың моделдерін бейімдеуге талпыныс жүргізілген. Олардың ішінен Р. С. Сайфуллин мен Г. Г. Кадыковтардың банкроттықты диагностикалаудың әдістерін атауға болады. Бірақ бұл моделдер де ұлттық экономиканың салалық ерекшеліктеріне сәйкес қазақстандық кәсіпорындарға дәлме дәл келе бермейді. Біздің көзқарасымыз зерттеу нысандарының қаржылық жағдайын бағалау үдерісіндегі салалық ерекшеліктерді негіз ету керек. Бұл өз кезегінде отандық кәсіпорындардың

банкротқа ықтималдығын талдау мен диагностикалаудың жаңа әдістерін құрастырудың қажеттілігін тудырады.

Зерттеудің мақсаты банкроттықтың даму үрдісін зерттеу және қазақстандық кәсіпорындарда банкроттық болуының ықтималдығын талдау мен диагностикалау әдісін жетілдіру болып табылады. Осы мақсатқа жету үшін келесідей міндеттер айқындалды:

- банкроттықтың болуының мәні мен себептерін зерттеу;
- банкроттықты анықтаудың шетелдік әдістердің қолданыстағы түрлерін жүйелеу;
- банкроттық үдерістердің болуының ықтималдығын талдау және диагностикалау түсінігін нақтылау;
- банкроттықтың болуының ықтималдығын диагностикалау әдістерін жетілдіру;
- қызмет көрсету және өндірістік салалардағы кәсіпорындар үшін банкроттық үрдісті айқындайтын моделін құрастыру.

Зерттеу пәні – кәсіпорындарда банкроттықтың болу ықтималдығын талдау және диагностикалау әдістері.

Диссертациялық зерттеудің нысанасы – қазақстандық кәсіпорындардағы банкроттық үдерістің ықтималдығы.

Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы отандық кәсіпорындар салаларының ерешеліктерін ескере отырып банкроттықтың болу ықтималдығын және оның себебін анықтайтын талдау және диагностикалау әдістерін жетілдіру.

Диссертациялық зерттеудің барысында ғылыми жаңашылдығы бар элементтерден тұратын келесідей нәтижелер алынды:

- 1) «банкроттық» және «банкрот болу ықтималдығының диагностикасы» түсініктері нақтыланды;
- 2) коэффициенттік талдау мен динамикалық норматив негізінде жетілдірілген банкроттықтың ықтималдығын диагностикалау әдісі ұсынылды;
- 3) қызмет көрсету кәсіпорындарының ерекшелігіне сәйкес қаржылық жағдайының көрсеткіштерін санаттау нормативтік моделі құрастырылды;
- 4) өндірістік кәсіпорындарының ерекшелігіне сәйкес қаржылық жағдайының көрсеткіштерін санаттау нормативтік моделі дайындалды;
- 5) қаржылық жағдайын диагностикалау негізінде кәсіпорынның банкроттық ықтималдығының жіктелім шкаласы ұсынылды.

Қорғауға ұсынылған негізгі тұжырымдар:

- 1) қазіргі қазақстандық экономика жағдайында бұрыннан пайдаланып келе жатқан банкроттық жағдайды анықтайтын қолданыстағы моделдердің тәжірибелік қолданудағы негізгі кедергілері, оларды болдырмаудың жолдары;

- 2) қызмет көрсету және өндірістік кәсіпорындарының тұрақты қызмет етуін сипаттаушы маңызды қаржылық коэффициенттер және оның негізінде көрсеткіштерді іріктеу тәсілі;
- 3) қызмет көрсету және өндірістік сала үшін банкроттықтың ықтималдығын диагностикалау нормативтік моделі;
- 4) кәсіпорындардың дағдарыстық жағдайының пайда болу себептерін айқындайтын талдау әдісі;
- 5) компанияның банкротқа ұшырау ықтималдығының аралық шкаласы.

Зерттеудің теориялық және тәжірибелік маңызы зерттеу нәтижесіндегі банкроттық жағдайдың экономикалық мәні мен “банкроттық”, “банкроттықтың болуының ықтималдығын диагностикалау” түсініктерінің нақтыланғаны және негізгі алынған тұжырымдамалардың кәсіпорындардың қаржылық жағдайын қазіргі жаһандық дағдарыс кезеңінде кеңінен пайдалануға жарамдылығында. Президент Н.Ә.Назарбаев еліміздің тұрақты экономикалық дамуы үшін уақытылы талдау жасалып, дағдарысқа қарсы шаралар жоспарын жасауды талап етіп отыр. Осыған байланысты, кәсіпорынның банкроттық жағдайының ықтималдығын уақытылы диагностикалау осы жұмыстың тәжірибелік маңыздылығын көрсетеді. Ұсынылған әдістерді қолдану кәсіпорындардың жекеленген салалары үшін олардың қызмет етуінің ерекшеліктерін ескере отырып моделдерді құрастырудың қажетті статистикасы болғанда орны ерекше. Нақты тәжірибелік маңызды болып:

- қазақстан экономикасы үшін дағдарыстық жағдайды талдау мен диагностикалауды жүргізуге мүмкіндік беретін көрсеткіштерді таңдау тәсілі;
- кәсіпорындардың нақты салаларындағы (телекоммуникациялық және азық-түлік өнеркәсібі) дағдарыстық жағдайдың ықтималдығын есептеу әдістері

Диссертацияның материалдарын жоғары оқу орындарының жүйесінде оқу үдерісінде оқу құралдарын дайындауда және «Кәсіпорындардың қаржылық-шаруашылық қызметін талдау және диагностикалау», «Қаржылық талдау», «Экономикалық талдау», «Кәсіпорын экономикасы», «Дағдарысқа қарсы менеджмент» пәндерінде қолдануға болады.

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание ученой степени доктора философии (PhD)
по специальности 6D050800 – «Учет и аудит»

АНДЕКИНА РЕГИНА ЭРНСТОВНА

«Комплексный анализ и диагностика вероятности банкротства
предприятия»

Актуальность диссертационного исследования.

В условиях глобального кризиса, повлекшего высокий уровень нестабильности как мировой, так и национальных экономик, возникают частые симптомы проявления кризиса предприятий. В таких ситуациях необходим поиск альтернативных и эффективных методов борьбы с кризисными явлениями.

Глава государства Н.А.Назарбаев при встрече с Премьер-Министром отметил, что наступает настоящий кризис, более сильный чем в 2007-2009 годах. Правительству было поручено провести анализ, составить план антикризисной работы, определить необходимые меры и довести до населения. В этой связи необходимость проведения своевременного анализа и диагностирование вероятности банкротства предприятий весьма актуальны для национальной экономики. Только на основе тщательного и всестороннего анализа можно объективно оценить деятельность предприятия и дать конкретные предложения руководству для принятия решений по укреплению финансовой устойчивости, повышению деловой активности и оздоровлению хозяйствующих субъектов.

В экономической литературе существует множество методов определения финансового состояния предприятия, которые также используются для выявления банкротства. Самыми популярными моделями, как за рубежом, так и на постсоветском пространстве являются модели Э. Альтмана и У. Бивера. Однако, следует отметить, что применение иностранных моделей выявления вероятности банкротства в отечественных условиях не всегда дают достоверные результаты.

Российскими учеными были проведены попытки адаптации моделей зарубежных авторов к постсоветским хозяйственным условиям. Среди них можно отметить методики диагностики возможного банкротства Р.С.Сайфуллина и Г.Г. Кадыкова. Однако и эти модели не совсем применимы к казахстанским предприятиям, так как не учитывают отраслевых характеристик национальной экономики. В связи с чем, на наш взгляд, следует руководствоваться отраслевыми особенностями в процессе оценки финансового состояния исследуемых объектов. Это, в свою очередь, предопределяет необходимость разработки новых методов анализа и диагностики вероятности банкротства отечественных предприятий.

Цель исследования состоит в изучении процесса развития банкротства и совершенствовании методики анализа и диагностики выявления банкротства казахстанских предприятий. Для достижения этой цели были определены следующие задачи:

- изучить сущность и причины возникновения банкротства;
- систематизировать существующие зарубежные методы определения банкротства;
- конкретизировать понятия анализ и диагностика вероятности процесса банкротства;
- совершенствовать методы диагностики вероятности банкротства;
- разработать модель выявления банкротства для сферы производства и оказания услуг.

Предметом исследования являются методы анализа и диагностики вероятности банкротства предприятий.

Объектом диссертационного исследования является вероятность банкротства казахстанских предприятий.

Научная новизна диссертационного исследования состоит в определении причин и совершенствовании методики анализа и диагностики вероятности банкротства к использованию на отечественных предприятиях с учетом специфики отраслей.

В результате диссертационного исследования получены следующие результаты, содержащие элементы научной новизны:

- 1) авторская трактовка понятий «банкротство» и «диагностика вероятности банкротства»;
- 2) методика диагностики вероятности банкротства, основанная на комбинировании коэффициентного анализа и динамического норматива;
- 3) нормативная модель ранжирования показателей финансового состояния предприятий сферы оказания услуг, с учетом специфики сервисной индустрии;
- 4) нормативная модель ранжирования показателей финансового состояния предприятий сферы производства, учитывающая особенности отрасли;
- 5) шкала классификации вероятности банкротства фирм на основе диагностики, оценивающая финансовое положение фирм.

Основные положения, выносимые на защиту

- 1) выявлены основные недостатки в практическом использовании существующих моделей выявления банкротства в условиях современной казахстанской экономики и определены возможные пути их устранения;
- 2) обоснованы наиболее важные финансовые коэффициенты устойчивого функционирования предприятий сферы производства и оказания услуг и разработана методика отбора показателей;

- 3) предложена нормативная модель диагностики вероятности банкротства для предприятий сферы производства и оказания услуг;
- 4) предложена методика анализа выявления причин возникновения кризисного состояния предприятий;
- 5) определена шкала интервала вероятности банкротства предприятий.

Теоретическая и практическая значимость диссертационного исследования заключается в изучении экономической сущности банкротства, конкретизации понятийных аппаратов «банкротство» и «диагностика вероятности банкротства», и возможности широкого применения основных положений работы для определения финансового состояния предприятий в условиях глобального кризиса. Президент Н.А.Назарбаев призывает всех ответственных на местах провести анализ и составить план антикризисных мер для обеспечения экономической устойчивости страны. В этой связи, необходимость проведения своевременной диагностики вероятности банкротства предприятий усиливает практическую значимость работы. Использование полученной автором методики позволяет при наличии необходимой статистики разрабатывать модели для предприятий отдельных отраслей с учетом присущих им особенностей функционирования.

Самостоятельное практическое значение имеют:

- методика отбора показателей, позволяющих проводить анализ и диагностику кризисного состояния предприятий в условиях казахстанской экономики;
- методика расчета вероятности кризисного состояния предприятий с использованием математического инструментария определенной отрасли (телекоммуникационные услуги и пищевая промышленность).

Материалы диссертации могут быть использованы при подготовке учебников, учебных пособий и в учебном процессе системы высшего образования по дисциплинам «Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия», «Финансовый анализ», «Экономический анализ», «Экономика предприятия», «Антикризисный менеджмент» и др.